

K DYNAMICE DIALEKTŮ UKRAJINSKO-SLOVENSKÉHO POHRANIČÍ: SPOJKY V NÁŘEČÍCH OBCÍ UBĽA A MALYJ BEREZNYJ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (41).

УДК 811.161.2'282.2(477.87)

DOI: 10.24144/2663-6840/2019.1(41).25–32

Вашичек М. До динаміки діалектів українсько-словацького порубіжжя: сполучники в говірках сіл Убля і Малий Березний; 26 стор.; кількість бібліографічних джерел – 11; мова чеська.

Анотація. У статті проаналізовано вживання сполучників у сучасних говірках сіл Убля (Словаччина) та Малий Березний (Україна), розташованих на невеликій відстані одне від одного. Після Другої світової війни вони були розділені чехословацько-радянським кордоном і потрапили під вплив різних літературних мов – словацької, з одного боку, і української та російської, – з іншого. Для аналізу було використано звукові записи сучасного діалектного мовлення, проведені автором протягом польових досліджень у згаданих селах у 2011 – 2016 роках, на основі яких було створено діалектні корпуси. В обох піддіалектах були записані такі сполучники з однаковою функцією: *a, a'bo, a'by, aj, a'le, bo, by, ci, čí, 'doki, xoc, xoř, i, jak, ja'kij, kid', ki / ki'by, ko'li, ko'tryj, 'kulko, 'lem by, 'poki, řo, ta, taj, ta'kij, 'zato, 'zato ře, ře, ře'by*.

Аналіз показав, що діалектна система сполучників у досліджуваних говірках добре збережена, хоча виявлено деякі зміни, які є відзеркаленням дивергентного розвитку цих говірок після 1945 року. Наприклад, в Ублі було зазначено словацькі *a'lebo, ked' i 'lebo*, яких немає в сучасній говірці Малиго Березного, і навпаки, наші інформанти з Малиго Березного вживають сполучники *xo'ča, xo't'a, jak'řo, po'tomu řo, řob(y), to'mu řo*, яких не знає говірка Ублі, що є свідченням впливу літературної української та російської мов. Результати нашого аналізу діалектних сполучників дозволяють припустити, що навіть порівняно короткий час існування національних кордонів і, як наслідок, вплив різних літературних мов призводить до значної діалектної диференціації.

Отже, первісна діалектна система сполучників в основному збережена в обох діалектах, і завдяки літературним мовам у неї проникають нові мовні одиниці, але поки що лише як рідкісні синоніми діалектних сполучників. Проте навіть на прикладі функціональної лексики очевидно, що обидва діалекти поступово віддаляються один від одного через різну мовну ситуацію.

Ключові слова: говори українсько-словацького порубіжжя, динаміка говірок, діалектні корпуси, сполучники, Малий Березний, Убля.

Formulace problému. V tomto příspěvku se pokusíme analyzovat užívání spojek a spojovacích výrazů v nářečích dvou obcí, ležících na různých stranách ukrajinsko-slovenské hranice – Ubľa na Slovensku a Malyj Bereznyj na Ukrajině. Obce jsou od sebe vzdáleny jen přibližně 5 km. Ačkoli je v minulosti dělila hranice zemplínské a užské župy, jejich nářečí se podle údajů dialektologické literatury lišila jen málo. Obě nářečí patří k poměrně jednotnému nářečnímu typu vyskytujícímu se v povodí horního a středního Uže; jsou ukající, po zadopatrových konsonantech mají /i/, např.: /'kisne, 'xiža, piro'hi/. Od roku 1945 se zkoumaná nářečí vyvíjejí v různých státech a v odlišné sociolingvistické situaci, leze tedy předpokládat jejich postupné vzdalování.

Analýza dosavadního výzkumu. Analýza systému spojek v nářečích obcí Ubľa a Malyj Bereznyj navazuje na naše dřívější studie věnované předložkám a částicím v těchto dialektech [10; 11] a zasazuje tak závěry tohoto příspěvku do širšího rámce výzkumu systématického lexika obou vybraných nářečí. Vychází z jazykového materiálu, který byl získán při terénních výzkumech v letech 2011–2016 v obcích Ubľa a Malyj Bereznyj. Ubľa byla pro výzkum vybrána proto, že se jí v minulosti dostalo zcela mimořádné pozornosti dialektologů a vyjimečně podrobného popisu jejího nářečí, díky čemuž lze jeho vývoj sledovat již po více než století. Monograficky její nářečí zpracoval již na sklonku 19. stol. norský slavista Olaf

Broch, v 70. letech pak český slavista Oldřich Leška [2; 5]. Nářeční texty z Ubľi najdeme v monografii Ivana Paňkevycě [8], dynamice jejího nářečí věnoval článek Jaroslav Moravec [6]; Ubľa je také představena v atlase Vasyla Latty [4]. Malyj Bereznyj je nejbližší obcí na ukrajinském území, ranější stadia jeho nářečí jsou zachycena ve dvou významných dialektních atlasech – АУМ a ОКДА [1; 7].

Cíl práce. Účelem práce je výzkum systému spojek v nářečích obcí Ubľa (Slovensko) a Malyj Bereznyj (Ukrajina).

Hlavní část. Při sběru materiálu byla použita metoda řízeného rozhovoru explorátora s informanty, zaznamenány byly i spontánní promluvy a dialogy informantů. Nářeční promluvy byly nahrávány na diktafon a přepsány pomocí fonematické transkripce. Vznikly tak textové korpusy nářečí obou obcí – korpus nářečí Ubľi, čítající 62182 textových slov, a korpus nářečí Malého Berézneho, obsahující 47962 textových slov; rozsah obou korpusů je tedy srovnatelný. Ubľanský korpus obsahuje nářeční promluvy 22 informantů, maloberežňanský korpus tvoří jazykový materiál od 28 informantů. Informanti byli voleni tak, aby, pokud možno, zastupovali všechny věkové kategorie, přesto bylo výrazně větší množství materiálu zaznamenáno od mluvčích střední a starší generace. S nářečními korpusy jsme pracovali v programu MonoConc, který umožňuje snadné vyhledávání a frekvenční analýzu zadaných slovních forem.

Spojky zaznamenané v nářečí Ubl'i a Malého Berezného uvádíme v tabulce č. 1 spolu s jejich frekvencí v obou nářečních korpusech. Pokud je frekvence v hranaté závorce, znamená to, že se jedná o absolutní frekvenci daného slovního tvaru bez vyloučení homonymních slov patřícím k jiným slovním druhům (např. kromě spojky *a* jsou započítány také částice *a*, citoslovce *a*). V kulaté závorce uvádíme spojky doložené v ubl'anském nářečí Leškou, které se v našem

materiálu nevyskytly [5].

Dále rozřídíme všechny zachycené nářeční spojky podle jejich funkcí a uvedeme příklady jejich užití v kontextu. Budeme se přidržovat klasifikace spojek obvyklé v gramatikách češtiny [3; 9]. Spojky v záhlaví přepisujeme morfologickou transkripcí, tak jako v tabulce č. 1. Kontexty jejich užití z korpusů uvádíme ve fonemické transkripci.

Tab. 1.

Ubl'a	f	M.Bereznjy	f	Ubl'a	f	M.Bereznjy	f
a	[1602]	[a]	880	kid'	142	kid'	71
a'bo	160	a'bo	71	Ki / kiby	40	Ki / kiby	13
a'by	4	a'by	2	ko'li	38	ko'li	127
aj	[384]	aj	2	ko'tryj	[74]	ko'tryj	[19]
a'le	594	a'le	220	'kul'ko	[52]	'kul'ko	[47]
a'lebo	12	-	-	'lebo	38	-	-
bo	339	bo	203	lem by	1	lem by	6
by	[124]	by	[88]	-	-	o'by / vby	6
ci	[68]	ci	[59]	'poki	14	poki	21
či	[16]	či	[19]	'pokl'a	3	-	-
'doki	2	'doki	2	-	-	po'tomu šo	3
'dokl'a	4	-	-	šo	643	šo	568
xi'bal' že'by	1	-	-	-	-	'šob(y)	13
xoc	6	xoc	1	ta	792	ta	489
-	-	xo'ča	2	taj	126	taj	86
xot'	4	xot'	4	ta'kij	623	ta'kij	524
-	-	xo't'a	2	-	-	to'mu šo	9
i	[229]	[i]	564	(zaki)	-	-	-
jak	[620]	jak	[558]	-	-	'zakl'a	1
ja'kij	-	ja'kij	-	'zato	59	'zato	21
-	-	jak'šo	19	'zato že	45	'zato že	2
(ka'dyj)	-	-	-	že	[911]	že	[215]
ked'	87	-	-	že'by	109	že'by	62

1. Spojky parataktické

1.1. Slučovací spojky

V obou nářečích se vyskytují v poměru slučovacím spojky *a*, *i*, *ta*, *taj*. Konjunkce *a* může být použita v poměru odporovacím i slučovacím, konjunkce *i* v poměru slučovacím i stupňovacím.

A

U.: *su'šen'i 'planki a 'hruški tak sa pocu'kruvat'*; *v 'vod'i sa zva'rili a poso'lilo sa to a sme'tanka a'bo kvas'noj molo'ko sa roskolo'tilo*; *'moja 'mati a 'baba (...)'vni 'furd lem za'pražovali 'leveš*; *no a tu'ty 'holovki pak sa na 'sjatki 'pravje | na 'sjatyj 'večur vybe'rali a s 'tohu sa ro'bili 'holubki*; *a 'poki 'būdu 'hodna 'būdu sa 'tomu veno'vati a 'būdu pereda'vati*; *rus'naki | a ma'd'are | a 'malo 'serbu*; *iš'lo sa do kova'ča | a ko'vač ko'vav '(v)bručki*.

M. B.: *no ta 'vse od 'n'oho s'a od'ryvav 'pes a 'bīhav do su's'ida a 'znav za'hrysti 'zajc'a*; *ta u'bl'anka | tam 'tul'ko 'toji r'i'ki | a 'furt kala'mutna*; *'pak to rozo'brali a ne 'bylo de xo'diti*; *z ma'šynov z'me xo'dili v 'horot | na 'tod ba'zar 'optovyj ve'likij | a na baza'r'i šos' da'li nor'malnoj*; *me'ne ma'd'ary za'brali do kiškum'feje 'hazu a 'vyttam ja po'pav u juho'slaviju*; *my 'jizdili 'ras do mi'ha'ovec' a po'tomu z'me pri'šli do 'sniny*.

I

U.: *'dužem 'mala 'vst'ax ot 'tuj vu'bl'anskuj kul'tur'i | od vu'bl'an'skuj 'spīvan'c'i | od vu'bl'an'skim zvy'kum i tra'dicijam*; *kol'adni'ki | 'xod'at' i kol'a'duvut'*; *i 'spud'n'o'j 'šat'a i 'ver'xn'o'j*; *no ta 'bylo 'svoj 'maslo | i 'sy'r | i sme'tanka*.

M. B.: *to je ta'kij e'kran | 'palcom vo'diti i 'tic'kati*; *ta 'vyjdu 'vonka i 'prijdu*; *'vidno tam 'bulše 'l'ude xo'dili 'naši i s'a spīlko'vali*; *'bulše ja hodu'vala s'a v 'd'ida | u*

'baby i v 'd'ida; to torho'vali | v be'reznum 'byv 'rinok i 'vni tam torho'vali.

Ta

U.: uže 'mali 'd'iti ta xo't'ili pokres'titi; ta te'per'ka jak 'prijde ta vže 'bude 'svad'ba; 'rohi | kid' ve'l'iki ta ro'žyska; ko'li 'pup pri's'ihat' ta 'tag na 'holovu da'je tu'ty | 'dvoj tyx vin'čat; d'itino 'moja ta to 'ty?

M. B.: jak ne 'budeš rozu'miti ta me'ne 'klič; 'kažu jak 'vojna s'a 'vuhrala ta so'veckij šo so'juz byv ta 'byli v osnov'nomu lem tu pravo'slavni 'cerkvi; 'my ne 'hon'n'i z'me naj'ti jo'ho mo'hilu | ta 'zato ja pi'taju s'a.

Taj

U.: a 'n'en'ko pri's'li o'do mn'î taj mn'a ji'mili za ple'če; tot čop'nar' šo mav ja'kus' tam 'f'ašočku taj tam pona'livav | taj pri's'li hu'daki | taj tam zahu'li.

M. B.: 'tam ros'ijs'ka 'armija nastu'pala 'taj jix za'brala u 'plen; šo 'ande 'ubl'a to 'bylo 'šytkej 'razom taj s'a zu'stalo 'mnoho slo'vaku; 'treba zahra'ničnij 'pasport so'bi zro'biti | taj 'jti.

1.2. Stupňovací spojky

V Ubl'e je doložen častý výskyt stupňovací spojky aj, která se používá i ve slovenštině. V Malém Berezném je slovo aj hojně doloženo jako částice s významem „ano“ (94×), jako spojka se vyskytuje velmi zřídka, jeho funkci má nejčastěji spojka i.

Aj(i)

U.: ta 'jšli aj ci'la 'svad'ba 'jšla z 'nima; 'd'iti sa 'Tubl'ad' aj rozu'mivut' si.

M. B.: jur'ko 'tot šo v ame'ric'î 'byv | šo 'mav devja't'ox | 's'im sy'nu aj 'vos'mu 'd'ivku.

1.3. Odporovací spojky

V odporovacím poměru byly doloženy v obou nářečích spojky a, ale.

A

U.: 'my šo z'me 'tu ty 'star'î 'slova ja'kojz' z'me 'voxabili 'hev a 'vni tu'ty 'slova (...) 'vni jix použy'vavut'.

M. B.: 'moja 'mama u kn'a'hin'î | a 'ja vže s'a 'rodila 'tu; tu vže 'byla 'spal'n'a | v sere'din'î 'vanna | tam 'kuxn'a a tu ve'l'ika j'i'dal'n'a; ta na'let'ili 'hev (bak'lany) | a 'tu v 'nas r'ika 'byla nezamer'znuta; v nas 'krompl'î | a 'tam 'kažut' 'bul'î; dako'li vop's'e ne otpoči'vavu a 'naras 'robl'u do'maš'n'î i vs'o | a 'dalše s'a 'bavl'u; te'per'ka v nas ves'na vže | a to'dy sn'î'hi 'byli.

Ale

U.: 'naš'î vu'bl'an'skî 'hvar'ad' že 'vni ne 'sut' 'romy | a'le sut' ci'gane; 'ja jem študo'vala zo začatku 'etiku ale 'mn'a to ne 'bavilo; ale 'jag je to 'možnoj?; š'e 'byli ketef'iji | to 'bylo 'tyš ta'koj jak kan'tar' a'le do zu'bedla sa da'valo; jede'nacat' 'roku sa ne ro'bili festi'valy ale 'bylo to na 'škodu.

M. B.: 'čexa porozu'mijeme nor'mal'no a'le 'mad'ara n'e; 'my ti 'kaže da'li 'vízu a'le z 'n'ov ro'biti ne 'maješ 'prava; ko'lis' 'buli u nas 'd'idy 'klikali 'kl'oci | ale te'per 'tramy; 'to šo 'bude 'nixto ne 'znaje ale 'to šo 'bylo si čolo'vík pa'mn'atat'; 'mn'î s'a 'škola 'Tubit' ale učiti s'a 'n'î.

1.4. Vylučovací spojky

V poměru vylučovacím vystupují v obou nářečích spojky a'bo, ci a či, v Ubl'e používají někdy mluvčí mladé a střední generace slovenskou spojku a'lebo.

A'bo

U.: vuv'c'a 'bekat' a'bo 'bl'aje; 'mali na 'sobí 'tri a'bo čotyri 'kabaťy; 'planki a'bo 'hruški 'znali su'šyti; no ta u'stupl'at' 'vni a'bo 'my; z 'mat'arov a'bo s 'kim jem 'byla; 'asi tri 'roki a'bo čotyri; sme'tanka a'bo kvas'noj molo'ko sa roskolo'tilo; i'šli 'klikati za ku'mû | a'bo za 'kûma; no ale 'hvar'u tver'doj 'derevo 'jas'ín' a'bo aj be'reza; 'ja sa 'mušu 'jti pro'vitr'ati | a'bo 'ja tu 'doraz 'zaspl'u; a'bo – a'bo: i'šli v 'večur | a'bo v 'večur a'bo pak u su'botu 'rano; 'vun za'kazovav na dija'lekt'î bisido'vati 'svojim štu'dentom | a'bo po slo'ven'ski a'bo po ukra'jins'ki.

M. B.: ja 'kažu 'hrum do 'toho by posa'diti a'bo po's'jati; ta 'možut' muro'vati s 'tim | s 'malto'v a'bo vako'vati 'xižu; tu 'žyje je'den his'torik šo vže 'pjat' a'bo 'š'ist' 'knížok pro se'lo napi'sav; oku'l'ar'î to je 'našoj u'krajins'koj a oč'ki to je 'rus'koj | a'bo oč'ki a'bo oku'l'ar'î.

Alebo

U.: 'bylo nas tam 'asi š'is'nac'at' alebo 'kul'ko; ne 'moš tak po'visti že je alebo 'ne je; 'naša 'sut'až je 'spivý 'moho 'rodu | alebo | mako'vicka 'struna 'hej; v 'škol'î a'lebo na 'verejnosti po slo'ven'ski samo'zrejme a'le 'doma po rus'nac'ki; 'jinšaka 'narodnost ne 'byla lem slo'ven'ska alebo ukra'jinska.

Ci

U.: 'vujčino | 'pujdate mi na 'svad'bu ci 'n'î; a 'sut' ta'ki šo 'maje 'holos ci ne 'maje a 'spivat'; že 'jak xo't'iv ci 'hlupše o'rati ci 'milše.

M. B.: šo 'xoče tuto 'kupit' | ci pro'dukty ci 'šat'a ci 'obuv; v 'druhomu ci 'tret'omu 'klas'î; 'perša 'byla 'han'a ci 'peršij byv jur'ko?; ci v čor'nic'î | a'bo v faso'lin'u des' 'byla.

Či

U.: slučovací robime 'mnoho 'mnoho 'akciji či festi'val či k mezi'narodnomu 'd'n'u žjen 'program či na 'd'en' 'mat'jek.

M. B.: u 'vus'emde's'atyx či 's'imde's'atyx ro'kax; to 'pul'ki | ci'sarki či 'jak po litéra'turnomu; tak 'klalo sa i 'pot'ím privo'zilo sa i na dvo'r'î či v pe'levni.

2. Spojky hypotaktické

2.1. Obsahové

Nejfrekventovanější obsahovou spojkou je v obou nářečích že, ostatní spojky a spojovací výrazy, uvozující vedlejší větu předmětnou, se obvykle vyskytují ve spojení s ní: že ci, že či, že 'kul'ko, že jak, že xto, že šo, že de, že čom, že ko'tryj, že ja'kij.

Ci

U.: roz'dumuvu ci 'vna ukrajin'činu ne v'čila; 'ja ji nor'maln'e za'kliču ci 'maje 'host'u ci by ne pri's'la; ne 'znavu ci vam to 'bude 'xutiti; ci – ci: vna 'maje 'd'ivku | ne 'znavu ci ta'ka 'byla jag 'ja | ci 'starša.

M. B.: xo't'iv jem popro'siti s'a | ci jo'mu 'rinču š'î to'tu 'treba; ne 'znavu ci 'bude tak jak u 'vas; 'kliče zo'nu | ci to 'pravda 'bylo; ne 'znavu ci vun 'doma je; ta jo'ho s'a pro'sila že ci by'vaje u 'vas 'vad'ba ci 'n'î.

Či

U.: tu'ta sa 'nas pro'sila že či ne 'xočeme 'jti na ukra'jinskoj gim'nazijum; to sa 'furd mi'n'alo 'pod'l'a 'toho či 'daxto pro'pav | a'bo 'daxto pribud'nuv.

M. B.: ne 'znavu či v slo'vakiji sut'.

'Kul'ko

U.: *'to sa ani ne 'dast' po'vísti že 'kul'ko 'kolo 'toho ro'boty; 'ja jo'mu tu'to poví'dala | že 'kul'ko 'roku 'mati 'moja 'mala; 'podl'a 'toho 'kul'ko sa d'ítej pri'hlasilo; poob'zerajte kul'ko to mav tyx 'spívanok tu.*

M. B.: *a'le ci 'vidí'li ste | 'kul'ko tam u'že 'nazat smí't'a; po'mn'ataš 'kul'ko to 'roku?; 'vidíte 'kul'ko 'mnoho 'slov 'd'íti je u 'nas*

Že

U.: *kona'r'í 'byli ta'kí že 'musivem jix pu't'perti; 'vni mi po'víli že tak ro'st'íhujeme 'reč; vun 'hvariv že pri'sov za 'štiri 'hodiny; 'vžem so'bí 'dúmal'a že 'ras to 'dam do slo'ven'skoho 'muzea; 'aspon 'mali tu'to že mo'hli so'bí 'svuj ja'zyk pou'žyvat'i aj u'r'adno.*

M. B.: *'vibač že ja na ty kažu; po'tomu na'zvali nas že s'me zakar'pat'skí rusi'ni 'lemkami; poči'nalo s'a is 'toho že zbu'do'vali kap'ličku; čuj to'to je nec'íkave že so'l'arka dor'o'ha; ka'zali 'starš'í d'ív'čata že jak | za'konču de'vjatyj klas| ta 'možu 'jti 'dagde s'a uč'íti; mi s'a 'vidít' že 'vun je 'najl'ípšyj; 'jag vy tam v 'horax bí'dujete | že r'ípu jís'te; dumav že 'vs'o | vže ko'nec'; tak nam ka'zali 'rus'kí ko'li za'jšli že ne 'bujte s'a; tam vže v nas na ba'zar'í tak po slo'vac'ki ho'vor'at' že | i ne po'dumajete že 'naš'í.*

Spojka že také uvozuje předmětné věty ve spojení s dalšími spojovacími výrazy: že šo, že xto, že jak, že čom, že de, že ja'kij, že kot'ryj, že 'kul'ko apod.:

U.: *ja poze'ravu do'zadu že xto to tam zad 'mene; o 'l'úde 'musili 'vid'íti že šo molo'da s so'bov pri'nese; tak 'nam to 'bylo čud'noj že čom 'majeme bí'sído'vat'i po slo'ven'ski; tam s'a 'vidít' že kot'r'í to 'byli; toh'dyj sa ne 'znalo že 'de pu'šla.*

M. B.: *v 'mirču tak jed'nu 'babu pu't'ahli že ci 'fajno 'žyti za ra'd'ans'koji 'vlady; ta jo'ho s'a pro'sila že ci byv'aje u vas 'vad'ba ci 'n'í; podí'vít's'a že 'de xto 'maje 'jti; te'per'ka vy'dumuvut' že jak pere'bo'roti jí'jí; vna 'tože 'vid'ila | že 'jak vun 'brav 'toho 'zajc'a; za'bylam že ja'koho čis'la vun ka'zav; že ja'ka 'naša 'najbulša 'xiba to ta'ka že 'my ne 'znajeme jak pí'sati sa'mí; ta 'vže mi p'ó'víž že 'kul'ko; 'treba s'a pro'síti | že šo 'jak.*

2.2. Příčinné

Vedlejší věty příčinné bývají v Ubl'e uvozeny spojkami *bo*, *lebo* (jen u střední a mladé generace), *zato že*, v Malém Berezném spojkami *bo*, *po'tomu šo*, *to'mu šo*, *zato že*, že, přičemž v této funkci jednoznačně dominuje spojka *bo*. Spojovací výraz *po'tomu šo* je adaptovanou přejímkou z ruštiny, *to'mu šo* je ze spisovné ukrajinštiny.

Bo

U.: *'ja vam ne po'vím bo 'ja vže ne 'znavu; 'moja 'mati 'vs'ahdy xo'dila sva'šiti | bo 'svaška a sta'rosta to ve'li 'svad'bu; aj do 'cerkvi sa vín'ča 'vilo | bo ko'li pup pri's'íhat' ta 'tag na 'holovu da'je tu'ty | 'dvoj tyx vín'čat; ta mu po'zvon'te žeby pri'sov bo ja ho tu čekavu; pak to zrušili bo ne 'byli 'hroši; 'pujdeme | bo vun 'ne'ska vže 'takoj 'rixlikom jde 'het; vun jí 'vyhnav ne za'dar'mo bo 'vna tu ro'bila 'čúdo; 'xížu 'bylo 'treba no'vu ro'biti bo 'padala.*

M. B.: *ja jdu bo mi s'a treba 'strojiti; vy 'znajete šo 'nam u jev'ropu pu'jti ne tak 'prosto | bo 'nam 'treba 'pasport | 'vízu; ne 'znavu ci vun 'doma je bo 'vun*

postojano na slo'vaki 'jízdit'; ne pamja'tavu u'že 'točno bo ja š'i d'ítinov 'byla; muj 'n'an'ko 'tože po ma'd'arski hovo'rív bo ro'bív na že'l'ízn'íj do'roz'í | na 'štrec'í; to vže 'znavu bo mi i'van po'vív; a'le 'vun 'xodit' tam bo 'tam 'žyvut'; 'l'íz u 'nas te'per' 'r'ížut' bo 'buk na je'vropu 'jde.

Lebo

U.: *'vubl'um 'nigda ne opus'tila lebo 'bylam tu 'každýj 'tyžden'; xo'dila tam po gim'naziju | 'lebo na 'jamu jí po 'peršum 'tum ne vz'a'li; 'potom jem si to roz'dúmala lebo 'dva ču'ž'í jazy'ke sa 'včítí 'to je 'dosta nama'havoj; na matema'ticí zme bí'sído'vali po slo'venski lebo ta 'včítel'ka je slo'vačka šo nas 'včila; 'vun sa tak dos'tav tam lebo 'vun mav ko'legu zoz mezi'laborec; bereme našyx amaterskix folkloristu kot'r'í sa v svojom volnum čas'í venuvut' tomu lebo mavut' k tomu vs't'ax.*

Po'tomu šo

M. B.: *ale 't'aško 'bylo po'tomu šo to 'vojna 'byla; 'časti 'voza 'znaju | po'tomu šo u 'nas 'vuz 'je.*

To'mu šo

M. B.: *no č'o'mu sered'n'an's'kij | to'mu šo je 'hory 'zl'íva | je toj s'jat'veršok 'sprava; č'o'mu čer'neckí 'luki to'mu šo | to 'bulo | 'zeml'a mo'naxív.*

Zato že

U.: *'ja mav 'duže ve'likij 'vst'ax od ukra'jínskuj 'moví 'zato že 'perša 'moja 'kniška 'byla buk'var'; no ru'sín'ska 'mova sa v nas ne 'duže zav'naž'ila | zato že tod dija'lekt 'duže da'lekij od 'našoho dija'lektu.*

M. B.: *tu nam xi'ž'í na'strojili | zato že tam po'padalo | tam zemle'trus byv.*

Že

M. B.: *že ja ro'bila v medi'cin'í | 'stavki 'byli 'duže mal'í | te'per' 'penziju ne 'možu 'mati ve'liku.*

2.3. Důvodové spojky

Vedlejší věty důvodové v obou nářečích uvozuje spojka *zato*.

Zato

U.: *c'í'la 'debr'a 'ter'n'om 'byla zaros'nuta | zato ten 'pas popri pu'ti zus'tav nat'ter'n'om*

M. B.: *ne 'mavu 'pasport | zato ne 'xož'u; v 'škol'í z'me hovo'rili po ukra'jíns'ki a | ta ne tak po ukra'jíns'ki tí 'kažu jak po 'našomu tu po rus'nac'ki | a 'zato nam 'bylo 't'aže; te'per' pere'smenka taj 'zato vni tak 'dovše 'majže 'budut'.*

2.4. Účelové spojky

Při vyjádření účelového vztahu si v obou nářečích konkuruje několik spojek, jak v Ubl'e, tak v Malém Berezném je však nejběžnější konjunkcí *že'by*, v Malém Berezném se dále užívají spojky *a'by*, *by*, *o'by* / *vby*, *šob(y)*, v Ubl'e je z nich jen *a'by*. Zesílený význam má složený spojovací výraz *lem by*.

A'by

U.: *a do'lov 'zarezy 'malo (vere'tenko) a'by sa ne 'smykali 'nitki; za'raška j 'vytty | a'by sa ros't'ax 'našyroko; 'hvarit' 'druhi 'd'ívki xo'dili po | ta špaciro'vali | a 'ty 'firt a'bys' vyšy'vala a'bys' | to'bi 'kraja ro'boty 'nikoli ne 'bylo.*

M. B.: *ho'vor' po 'našomu | tad' aby rozu'mív; ta'kí 'starš'í 'bapki 'byli | ta kiby 'mav to čolo'vík zapí'sati a'by to poza'pisuvav j'íxn'íj tot | 'bes'ídu tu'tu.*

By

M. B.: *i za ru'l'om 'tak s'a poze'rav | by 'l'ude ro'bili; | taj 'ku'ko 'maje 'mati 't'oš's'a zu'bu (...) 'dva | je'den by ji 'furt bo'l'iv a 'druhij by 'z'at'ovi otkry'vala 'pivo*

Lem by

U.: *tak sa bo'ju | lem bym tu'tu cu'kr'ovku ne 'mala*

M. B.: *u'syt'koj by čolo'vik pere'n'us lem by zdo'rov'l'a 'bylo; do'br'i tak i tak 'bude | lem by 'bylo 'vypiti; 'je šo 'treba lem by 'hroš'i 'byli.*

Šob(y)

M. B.: *tak zne'nac'ka šoby ne po'palo s'a; a 'l'ude šob 'doma ne si'd'iti piš'li do 'cerkvi nu 'pravil'no mo'liti sa; ne op'xodic'a ni'komu šo pola'mav 'nohu šob 'vin ne vži'vav tot 'havjas.*

Vby / oby

M. B.: *ja to'b'i 'takoj ha'zetki dam vby ja s'a z 'nima ne 't'ihala; 'samoj holov'noj šo v nas 'je | vby sme zbereh'li 'svoji tra'diciji; 'lišiv s'a tam 'zasran | vby žo'na ne 'vid'ila; za'končiki 'zrobl'at' (...) oby 'c'iny na 'xl'ib slu'čajno ne u'pali.*

Že'by (že'bym, že'bys', že'bys'me, že'bys'te)

U.: *tak jem so'b'i to pri'pravila že'by to 'd'iti 'vid'ili; 'ja vže ne za'žyla | že'bym vam 'pravdu po'vila; s 'tov miš'l'jenkov nas ve'la gu 'tomu že'bys'me sa 'včili; 'mati aš po'tomu | aš po'tomu pu'šla | vže z d'itinov že'by ji | to v nas sa 'hvarilo na 'vyvutki | že'by ji 'pup u'viv s tov d'itinov do | ako do 'cerkvi hej.*

M. B.: *pri'vesti pišok i pri'vesti to žeby na den' 'majstry vže 'mali ro'boty; navit' tyx ne'je kom'bajnu žeby zo'brati pše'n'ic'u; ta 'vni 'pros'at' žeby z 'nima bišido'vali tak; 'nigdem ne stri'čav žeby ta'koj 'bylo; to jed'nu zar'platu za 'mis'ac' 'treba od'dati že'by zrobiti so'b'i 'pasport; put'sn'ižniki u'že je tak žebys'me 'jix ne 'rvali.*

2.5. Podmínkové spojky

Mezi nejběžnější podmínkové spojky patří v obou nářečích výrazy *kit'*, *ki'by*, v Malém Berezném se ještě paralelně s prvni z nich používá přejímky ze spisovné ukrajinštiny *jak'šo*, poměrně častá je v této funkci i spojka *jak*.

Jak

M. B.: *jak ne 'budeš rozu'míti ta me'ne 'klič 'dobre?; jag ja pujdu do k'jeva do sto'lic' ukr'ajiny ta 'nas tam ne rozu'mívut'; jag ot 'xiž'i o'dyjdu ta vže je'd'n'i 'druhij ne rozu'mijeme.*

Jakšo

M. B.: *a jakšo 'xtoz' i'šov v a'meriku to 'treba 'bylo až v mosk'vu i'ti na 'v'izu; bo jakšo 'sport pro'pade u 'nas | ta ho'toví z'me; čot'risto 'višem se'mej | jakšo 'budeš pamn'a'tati; vy ko'l'atki zbe'rajete? || jakšo vam 'treba to 'možeme jed'nu zaspí'vati.*

Kid' (ked')

U.: *tyš to je v mad'arčin'i kid' 'vam to ne 'vadit'; kid' 'dva 'kon'i sa 'malo ta ve'činov sa 't'ahlo na 'lamanu 'vahu; ked' z'me si ras 'potykali tag 'maješ mi 'tykati.*

M. B.: *ta ja 'kavu zva'r'u kit' 'xočete; a čom ne 'kažeš kid' znaješ?; 'rusi nas 'klikali ban'derami | kid' iste ču'vali 'dašo | ta'kij byv ban'dera; to 'fajnoj d'ilo kit' ko'p'ijki je; kid' ve'l'iki 'krompl'i ta 'kažut' trompa'ki; no kit' 'staryj tak mi'xajlo | kid' molo'dyj ta 'miša; 'nas tam ne rozu'mívut' (...) kit' 'prijdeme do 'nix tam u 'k'jev kid' ho'vorime po svo'jemu.*

Ki'(by)

U.: *dako'li na n'a 'l'ude poze'ravut' jak ki'by jem 'byla ne znav 'vytki; ki'bys'me 'šli te'per'ka do'l'uv | po'točina sa 'klikala vo'n'ičina; ale kibyz' 'znala ja'koj ja 'peklo perežy'vav; 'ja vam 'dam svuj 'mejl | kiby 'nahodov ste 'š'e da'šo potrebo'vali.*

M. B.: *'ja kibym 'muh u'trimati 'pamn'at' | to šo ja pamn'a'tavu; ja'finy (...) kibyz' 'vid'iv ja'koj to ros'te v si'biri.*

2.6. Přípustkové spojky

V Ubl'e jsou ve větě přípustkové doloženy spojky *aj kit'*, *xoc*, *xot'*, *xi'bal'* *že'by*, v Malém Berezném spojky *xoc*, *xo'ča*, *xot'*, *xo't'a*, *xot' by*.

Aj kit'

U.: *aj kit' po rus'nacki bišid'uje d'it'vak tak sa 'navčit' po slo'ven'ski.*

Xibal' (žeby)

U.: *d'it'inu kres'tili aš u 'tri 'tyžn'i | 'hej že | 'perše n'e | xi'bal' žeby d'it'ina dašo 'xvora 'byla.*

Xoc

U.: *ja 'mavu ukr'ajins'ku 'narodnost' (...) ta 'tag jem aj si ukr'ajins'ku 'lišila | xoc 'moja 'mati v 'ubli na'rožena | 'n'an'ko v 'zboji na'roženyj; 'ja tam 'zmíšču š'i dv'i 'nohi 'svoji xoz jem pri'brala; tu 'nijakí boha'či ne 'byli | xoz' 'mav 'pol'a a'le jak vun 'bosyj xo'div | ta to ne 'byv 'pan.*

M. B.: *ale 'žyjeme tak xoc i...*

Xo'ča

M. B.: *to d'ija'lekti rozu'mijete | no xo'ča tam bu'ditel'i ka'zali šo ja ru'sin 'jes' i 'budu; xo'ča u 'principi ja to'b'i 'skažu muj 'syn 'vun fak'tično di'rektorom.*

Xot'

U.: *ja so'b'i od'rížu a 'zjím | šo 'búde zo 'mnov | xot' po'vezut' 'nazad do nemoc'nici | xot' 'pujdu aj pud 'nož'i | a 'mušu 'zjísti bom ne 'hodna sa 'strimati; no xot' 'bylo jak 'sonce 'hr'ilo | krem 'xust'ati 'byla.*

M. B.: *koza'ki pobe'rali s'a 'razom xot' fa'milija 'byla 'jinšaka; xot' 'to i 'des'ad' 'raz 'dosta dl'a der'žavy | vs'o ru'ľ'no 'c'iny 'mus'at' s'a 'trimati; 'naš'i xot' 'mavut' 'toji mu'ki 'dosta | a'le do 'toji texno'logiji ne 'hodn'i duj'ti; 'plut s'a o'tkryv | xot' to 'bylo ne 'vidno*

Xo't'a

M. B.: *tam 'vs'i povt'i'kali s slo'vaku | xo't'a v 'naz na'mnoho 'xuže; 'vno tam 'bulše 'bylo mexan'i'zovanoj | bo 'tam ja'kojz' | xo't'a to socijalis'tična 'byla slo'vaččina.*

Xot' by

M. B.: *to 'bulo ko'nopl'i | te'per to 'vrod'i i ne 'možna | zabo'roneno | ale 'xot' by i ne zabo'roneno to 'l'ude bi ne vži'vali.*

2.7. Časové spojky

Spojek s časovým významem je v obou nářečích poměrně mnoho, v Ubl'e byly zaznamenány výrazy *'doki*, *'dokl'a*, *kid'*, *ket'*, *ko'li*, *jak*, *'poki*, *'pokl'a*, v Malém Berezném *'doki*, *kit'*, *ko'li*, *'poki*, *'zakl'a*. Výrazy *'dokl'a*, *'pokl'a*, jež jsou v Ubl'e synonymy spojek *'doki*, *'poki*, nejsou v Malém Berezném doloženy; spojka *'zaki*, kterou uvádí Leška pro Ubl'u, rovněž nebyla v našem materiálu zaznamenána.

'Doki:

U.: *fraz 'znaje 'doki 'búdu | lex'ko čej lem ja 'búdu do 'stovki 'žyti.*

M. B.: *s'đdavut' | o'bidavut' tam | 'host'at' s'a 'doki*
'hodn'í; ne 'prijde 'nixto 'doki 'my sa'mí ne 'zrobime.

'Dokl'a

U.: *'to š'e 'bylo 'dagde v 'tricat' 'semum 'roc'í*
| 'šestum | 'semum 'vos'mum | 'dokl'a nas ma'd'ary ne
za'brali; š'i ma'jetki 'dokl'a 'byli ta 'jak to xot' 'runoj |
'l'ipšoj 'pole no ta obro'bl'ali.

Kid' (ked')

U.: *sa 'verhnuv tam i 'cuker a kid' ne 'byv taj 'tak*
bez 'cukr'u n'e; vytki by 'znali kit' to 'nigde ne 'vid'at';
no a do'l'í 'berehom kit' sa 'šlo ta sa hamo'valo; muj
'svekor | 'vun kit' xo't'ív da'šo pi'sati 'vun fur 'tejku
pro'siv; molo'díca kit' sa odda'vala ta 'druški 'klikala;
ru'da to 'kislyj 'doš' kit' 'sonce 'svítit' 'doš' 'padat'; a'le
tu'to pomoh'lo | fakt | z vo'čej ked' byv 'xvoryj; ked'
'daxto 'čuje že 'tod je z nat'ern'a 'znaje že 'byvat'
v ma'luj 'vubli; to ked' 'včitel' po'vív | to ta'koj 'bylo; jš'i
počítavu | ket' 'sonce 'hr'íje; vna 'znala tu xo'diti | od
'n'omu | kid' 'byli pra'zniny.

M. B.: *a kit' 'xižu 'pravili | jak s'a ro'bilo?;*
s fa'sol'í lis'tok kit' ti s'a pri'l'ípit' ta 'trimat' s'a;
kit' 'xodite dag'de na 'svad'box | hos'tinax | ja'kí tam
spívan'ki 'l'ubl'at' 'naš'í spí'vati; my š'e kit' tanc'u'vali |
ta my na zavosi'nu xo'dili vystupati.

Ko'li

U.: *'vy ne 'znajete ko'li 'búdete ver'tati 'nazat?; muj*
'staryj 'dvac'at' 'pjad' mav ko'li sa že'niv; 'ja sa z 'n'ov
ko'li mo'lotša 'byla tak 'každýj 'ruk str'í'čala; do 'cerkvi
ne 'jšla 'mati | jak ko'li kres'tili d'í'tinu | to 'tam lem tu'ty
ku'move 'šli; vže ko'li sa 'mali 'jti pris'í'hati do 'cerkvi
| molo'dyj pri'jšov za molo'dov; no tu'ta me'lodija sa
'spívat' lem na ve'likodn'a | ko'li tu'ta 'paska sa sja'tit';
tu'to je 'najl'ipšoj ko'li 'maješ tu'to sja'toj ako na'lačno;
a'le ko'li pri'jšla ta 'doxor 'dez' ody'šov.

M. B.: *'pot'ím ko'li na'pr'ali ta'ke 'bylo moto'vilo;*
'ja š'e ta'ka ma'la 'byla ko'li to spí'vali; 'všytkí ko'li 'šli
'dumali že 'vun | po'zerat' s'a 'furt; šato'vav jem 'zrana
na ve'likodn'a u 'varoš | na ve'likodn'a | 'zrana | ko'li
poli'vati 'treba; 'čekat' ko'li mu pri'nesut' 'pivo; 'treba
ko'siti ko'li su'xa po'hoda | ko'li 'sonce 'hr'íje; bo tak
nam ka'zali 'rus'kí ko'li za'jšli | že ne 'bujte s'a; ho'vor'te
ta jak iste hovo'rili | ko'li ste 'mali 'des'at' 'roku; 'vna
ko'li vko'tila ta 'mačata poz'dyxali.

Jak

U.: *š'e dako'li dav'no jak 'jarka 'byla ma'len'ka;*
te'per'ka jak 'prijde ta vže 'búde 'svad'ba; vun furt jak
'vyity 'pujde tag ta po'tomu v 'praz'í 'xvoryj; jak 'búdeme
'jti 'nazad 'mušu za'staviti bo vi'talig mi ne pere'bačit'.

'Poki

U.: *'tul'ko 'palinki do n'a na'l'ali 'poki z'me si ne*
po'tykali; ja j'í 'n'ígda ne 'vid'ila 'poki my ne xo'dili na
ukra'jínu; nas tam 'šmarili 'troj a zme po 'tum ska'kali
'poki zme ne stolo'čili ka'pústu; 'poki 'búdu 'hodna
'búdu sa 'tomu veno'vati; sína'šuv š'i z'me 'hvarili 'poki
sína'šovy byli.

M. B.: *'pozad 'toho 'može lex'ko pjat' 'síst' 'roku |*
pu'šlo 'poki zaosno'vali kal'hos; 'ade na 'tuj ho'r'í no ta
'tam 'vže 'byla 'škola | inter'nat | 'poki 'cer'kov ne za'brala;
ta naj 'prijde s'u'da 'poki my poho'vorime 'razom; no
'bapka šo vna š'e 'poki 'byla neza'mízn'a ta 'tam xo'dila;
ta'kí šo 'c'ílkom ma'l'í sa 'hravut' z 'ihraškami 'poki tu'ty
ros'kazuvut'.

'Pokl'a

U.: *no 'mnoho je 'tak že 'rodič 'doma 'vučit' |*
'pokl'a ma'len'koj ta 'vučit' po slo'venski.

'Zakl'a

M. B.: *ja'kí byli pri'jižn'í do 'vs'oho | na 'všytkoj |*
'zakl'a | 'poki 'naš'í bat'ki 'byli š'i molo'd'í.

2.8. Relativa uvozující přívlasktové věty

Mezi relativy uvozujícími vedlejší větu přívlasktovou jsou nejběžnější *ko'tryj*, *šo* a *ja'kij*, dále slova, jež jsou od původu zájmennými příslovci – *de*, *vytki* apod.

Ja'kij

U.: *no a to 'pole na ja'kum je ta 'bylo poko'lodnyj;*
a ču'ž'í jazy'ki ja'kí vyučujeme taj je | n'í meckij jazyk |
ang'lickij jazyk | rus'kij jazyk.

M. B.: *čolo'vík ja'kij buv u t'ur'mí; pri'nosit' xo'sen*
s 'tym ta'lantom ja'kij mu 'boh 'dav.

Ko'tryj

U.: *u 'naz byv š'e ta'kij 'dos 'staryj 'mojuy 'materi*
'n'an'ko ko'tryj mav 'vus'ams'at' 'pjat' 'roku jag u'mer;
'n'aj sa 'd'íti 'uč'at' 'naš rus'nackij jazyk | bo 'najbližyj
ja'zyk od ukra'jínskomu jazy'kovi | ko'tryj je kul'turnyj
ja'zyk | ko'tryj je l'itera'turnyj jazyk | ko'tryj je uzna'vanýj
ja'zyk; to 'byv učitel' ko'tryj 'duže 'krasno 'znav
deklamo'vati; v staš'í'n'í je ta'kij 'istýj 'subor ko'tryj š'i
'dovše egzi'stuje jag 'my; d'ít'vak je 'tvor ko'tryj po'xítit'
tu'to | 'všytkoj 'hned'; to byv 'praví 'tod ja'zyk ko'trym tu
bis'ído'vali 'naš'í 'pretki.

M. B.: *l'í'pili tam piro'hi (...) pi'sali pe'tro | va'sil' |*
mi'xajlo | i ko'tryj 'skorše 'vspliv | ros'krila | hm naj 'tot;
'vni ne 'mavut' 'toji l'u'bovi ko'troj xo't'íli by od 'svojoj
'materi.

Šo

U.: *to 'všytkoj šo 'vidime to 'bylo vu'bl'an'skoj;*
vo'suj tod ver'x šo 'tam; ko'lega muj šo ro'biv v ško'dovc'í
zo 'mnov.

M. B.: *'my zber'í'hali tu'tu 'víru šo 'byla; ti 'sela*
šo 'tu sut' 'bliže; to je 'druhij uro'žaj | 'druha pše'nic'a |
šo 'majeme.

Závěr. Většina spojek se tedy v obou nářečích shoduje. V našem materiálu jsou z obou obcí ve stejné funkci doloženy tyto spojky: *a*, *a'bo*, *a'by*, *aj*, *a'le*, *bo*, *by*, *ci* či, *'doki*, *xoc*, *xot'*, *i*, *jak*, *ja'kij*, *kid'*, *ki* / *ki'by*, *ko'li*, *ko'tryj*, *'kul'ko*, *'lem by*, *'poki*, *šo*, *ta*, *taj*, *ta'kij*, *'zato*, *'zato že*, *že*, *že'by*. Někdy se však výrazně liší frekvence jednotlivých spojek v každém z nářečí – spojky *aj* a *'zato že*, doložené v Malém Berezném jen sporadicky, mají v Ubl'e naopak dosti vysokou frekvenci.

V nářečí Malého Berezného bylo zaznamenáno ještě několik dalších spojek, kterých se v Ubl'e neužívá: *xo'ča*, *xo't'a*, *jak'šo*, *o'by* / *vby*, *po'tomu šo*, *'šob(y)*, *to'mu šo*, *'zakl'a*. Jedná se především o neologismy přejaté ze spisovné ukrajinštiny – *xo'ča*, *jak'šo*, *'šob(y)*, *to'mu šo*, méně často z ruštiny – *xo't'a*, *po'tomu šo*. V případě spojek *o'by* / *vby* a *'zakl'a* jde zřejmě o starší nářeční rozdíly.

Jen ubl'anské, v nářečních textech z Malého Berezného se nevyskytující, jsou spojky *a'lebo*, *'dokl'a*, *xi'bal'* *že'by*, *ked'*, *'lebo*, *'pokl'a*. Konjunkce *a'lebo*, *ked'* a *'lebo* jsou slovakismy užívané v Ubl'e

jen mladou a střední generací mluvčích, a to vždy paralelně s nářečními spojkami *a'bo*, *kid'*, *bo*. Spojky *'dokl'a* a *'pokl'a*, pokud v nářečí Malého Berezného dříve existovaly, ustoupily synonymním spojkám *'doki* a *'poki*.

Někdy vede vliv různých spisovných jazyků ke stejnému výsledku, platí to v případě spojky *či*, která se v podobné míře objevuje vedle původní spojky *ci* v obou nářečích.

Dodejme ještě, že další spojky typické pro mnohá nářečí Zakarpatské oblasti – parataktická odporovací

aj'bo ‚ale‘, parataktická vylučovací (*a)vat'* ‚nebo‘, a hypotaktická obsahová *oš* ‚že‘, nebyly v Malém Berezném ani v Ubl'e zaznamenány.

Původní nářeční systém spojovacích výrazů je tedy v obou nářečích v podstatě zachován, vlivem spisovných jazyků do něj pronikají některé nové spojky, zatím však většinou jen jako málo frekventovaná synonyma spojek nářečních. Přesto i na příkladu funkčního lexika je patrné, že se od sebe obě nářečí v důsledku odlišné jazykové situace postupně oddalují.

LITERATURA

1. Атлас української мови: в трьох томах. Том II.: Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі / Закревська Я. (відп. ред.). Київ, 1988.
2. Брохъ О. Угросское нарѣчіе села Убли (Земплинскаго комитата). Санктпетербургъ: Изданіе Отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ, 1899.
3. Karlík P., Nekula M., Rusínová Z. (eds.), Příruční mluvnice češtiny. 2. vyd. Brno: Nakladatelství Lidové noviny, 2012.
4. Латта В. Атлас українських говорів східної Словаччини. Пряшів: Slovenské pedagogické nakladateľství, 1991.
5. Лешка О. Говор села Убля восточної Словаччини. Етюди по українській діалектології 1. Прага: Kabinet cizích jazyků ČSAV, 1973.
6. Моравець Я. Зміни в українській говірці с. Убли на Словаччині протягом останніх 60 років. In: Збірник славістичних праць філологічного факультету КДУ, Київ, 1958.
7. Общекарпатский диалектологический атлас. I-VII, 1989 – 2003, Кишинев – Москва – Варшава – Львов – Братислава – Будапешт – Белград.
8. Панькевич І.А. Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей. Частина I. Звучня і морфологія, Прага: Sbor pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi, 1938.
9. Petr, J. (ed.) Mluvnice současné češtiny. Morfologie. Praha, 1986.
10. Vašíček M. Částice v nářečích obcí Ubl'a a Malýj Bereznyj. Area Slavica 1, Ostrava: Ostravská univerzita, 2017.
11. Vašíček M. Dynamika vývoje rusínských nářečí na území Slovenska a Ukrajiny na příkladu předložek. In: Dynamika rozwoju gwar słowiańskich w XX i XXI wieku. Warszawa: Wydawnictwo ISPAN, 2017.

REFERENCES

1. Atlas ukrainkoj movy: v trjokh tomakh (1988). T. II. Volyn, Naddnistryanschchyna, Zakarpattya i sumizhni zemli [Atlas of the Ukrainian language: in three volumes. Vol. II. Volyn, Naddnistryanshchyna, Zakarpattya and neighbouring lands.] / Zakrevska Ya. (ed.), Kyiv. [in Ukrainian].
2. Broch O. (1899) Ugrorusskoje narechie sela Ubli (Zemplinskago komitata) [The Ugrorussian dialect of the Ublya village of the Zemplen county] Sanktpeterburg: Izdanie Otdelenija russkago jazyka i slovesnosti Imperatorskoj Akademii Nauk. [in Russian].
3. Karlík P., Nekula M., Rusínová Z. (eds.) (2012) Příruční mluvnice češtiny. 2. vyd. Brno: Nakladatelství Lidové noviny. [in Czech].
4. Latta V. (1991) Atlas ukrainskykh hovoriv skhidnoi Slovachchyny [Atlas of the Ukrainian dialects of the Eastern Slovakia]. Prjashiv: Slovenské pedagogické nakladateľství. [in Ukrainian].
5. Leshka O. (1973) Govor sela Ublya vostochnoj Slovaki [The dialect of the Ublya village of the Eastern Slovakia]. Praha: Kabinet cizích jazyků ČSAV. [in Russian].
6. Moravets Ya. (1958) Zminy v ukrajinskij hovirci s. Ubli na Slovachchyni protjahom ostannikh 60 rokov [Changes in the Ukrainian dialect of the Ublya village in Slovakia in last 60 years] In: Zbirnyk slavistychnykh prac filolohichnoho fakultetu KDU, Kyiv. [in Ukrainian].
7. Obshchekarpatskij dialektologicheskij atlas (1989 – 2003) [Carpathian dialect atlas.] I – VIII. Kishinev – Moskva – Varshava – Lvov – Bratislava – Budapesht – Belgrad. [in Russian].
8. Pankevych I.A. (1938) Ukrainski hovory Pidkarpatskoj Rusy ta sumezhnykh oblastej. I. Zvuchnja i morfolohia [The Ukrainian dialects of Carpathian Ruthenia and neighbouring areas.] Praha: Sbor pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi. [in Ukrainian].
9. Petr, J. (ed.) (1986) Mluvnice současné češtiny. Morfologie. Praha. [in Czech].
10. Vašíček M. (2017) Částice v nářečích obcí Ubl'a a Malýj Bereznyj. Area Slavica 1, Ostrava: Ostravská univerzita. S. 63 – 73. [in Czech].
11. Vašíček M. (2017) Dynamika vývoje rusínských nářečí na území Slovenska a Ukrajiny na příkladu předložek. In: Dynamika rozwoju gwar słowiańskich w XX i XXI wieku. Warszawa: Wydawnictwo ISPAN. S. 59 – 80. [in Czech].

**ON THE UKRAINIAN-SLOVAK BORDERLAND DIALECT DYNAMICS:
CONJUNCTIONS IN THE UBLA AND MALYI BEREZNYI SUBDIALECTS**

Abstract. This paper is devoted to the current state and development of conjunctions in Southern Carpathian dialects in the Ukrainian-Slovak borderland. It is focused on the subdialects of two villages – Ubla (Slovakia, Snina District) and Malyi Bereznyi (Ukraine, Velykyi Bereznyi District). After World War II they were separated by Czechoslovak-Soviet border and came under the influence of different literary languages – Slovak, on the one hand, and Ukrainian and Russian on the other hand. This analysis is based on the dialect material obtained during our own field research, carried out since 2011 in this area. The dialect corpus of the Ubla village consists of 62182 language units, and the dialect corpus of the Malyi Bereznyi village consists of 47962 language units. Acquired recordings were transcribed and processed into dialect corpora, which made it possible to compare the selected part of the dialect lexical system including the word frequency. In both subdialects the following conjunctions with the same function were recorded: *a, a'bo, a'by, aj, a'le, bo, by, ci, či, 'doki, xoc, xot', i, jak, ja'kij, kid', ki / ki'by, ko'li, ko'tryj, 'kul'ko, 'lem by, 'poki, šo, ta, taj, ta'kij, 'zato, 'zato že, že, že'by*. The original dialect system of conjunctions is therefore essentially preserved. However, significant differences were also noted. For example, in the subdialect of Ubla Slovak borrowings *a'lebo, ked'* and *'lebo* were recorded, which do not occur in Malyi Bereznyi, on the contrary, speakers from Malyi Bereznyi use conjunctions *xo'ča, xo't'a, jak'šo, po'tomu šo, 'šob(y), to'mu šo*, which are borrowings from standard Ukrainian or Russian and are not known in Ubla. The results of our analysis of dialect conjunctions therefore suggest that even a relatively short time of existence of national borders and consequently influence of different literary languages leads to a significant dialect divergence.

Keywords: dialects of the Ukrainian-Slovak borderland, dialect dynamics, dialect corpora, conjunctions, Ubla, Malyi Bereznyi.

Стаття надійшла до редакції 29 червня 2019 р.

© Вашичек М., 2019 р.

Міхал Вашичек – Mgr., Ph.D., співробітник Відділу слов'янської лінгвістики та лексикографії Слов'янського інституту Академії наук Чеської Республіки, Прага, Чехія; <https://orcid.org/0000-0002-3883-4743>

Michal Vashycek – Mgr., Ph.D., Slavistic Linguistics and Lexicography Department, Institute of Slavonic Studies of the CAS, v. v. i, Prague, Czech Republic; <https://orcid.org/0000-0002-3883-4743>